

Fiatalok állampolgári elköteleződésének egyéni és kontextuális hatásai

MARKOS VALÉRIA

Journal of Adolescence, Volume 35, Issue 3, June 2012. pp. 471–627. (Special Issue Section: Political and Civic Engagement Development in Adolescence.) ISSN: 0140-1971

2010-ben Litvániában került sor a *European Association for Research on Adolescent* (EARA) által tizenkettedik alkalommal megrendezett nemzetközi konferenciára, melynek fő témája a serdülőkorú fiatalok politikai részvétele, civil aktivitása, társadalmi viselkedése volt. A konferenciára több mint 36 – európai és nem európai – országból érkeztek pszichológusok, szociológusok, oktatáskutatók, pszichiáterek és biológusok, hogy legújabb elméleti és módszertani eredményeikről számoljanak be.

A tudományos diskurzusban – elsősorban történelmi események hatására – már több évtizede jelen van a civil tudatosság fontosságának hangsúlyozása. Példaként említhető Németország újraegyesítése, az Európára irányuló és Európán belüli migráció felerősödése, az Európai Unió bővülése. Egyre elfogadottabbnak számít az a nézet, hogy az emberekben minél fiatalabb korban kell tudatosítani az állampolgári kötelességeket, elősegíteni a társadalmi elköteleződést, kialakítani egyfajta „mi”-tudatot. Empirikus kutatások sora foglalkozik az állampolgári tudatosság és civil aktivitás hátterében húzódó tényezőkkel, mint például a motivációkkal, az egyéni és társas hatásokkal. Ilyen hatásokat vizsgál a *Journal of Adolescence* 2012. júniusi száma, mely lényegében a Litvániában megrendezett konferencia 12 előadásának szerkesztett változata. A tanulmányok a 21. század első évtizedének fiataljairól szólnak, politikai és állampolgári elköteleződésükkel,

részvételükkel és identifikációjukkal foglalkoznak. A tanulmányok egy része inkább individuális (pl. nem, kor), másik része inkább kontextuális hatásokat (pl. szülők, kortárs csoport, média) vizsgál.

A folyóirat első tanulmányában Loreto Martínez, Pilar Penaloza és Christina Valenzuela különböző szocioökonómiai háttérű, valamilyen politikai vagy szociális szervezet aktív tagjaként tevékenykedő serdülőkorú fiatalok társadalmi és politikai elköteleződésének folyamatát mutatja be. A mélyinterjú vizsgálat szerint mind egyéni, mind kontextuális hatások szerepet játszanak a hosszan tartó állampolgári elköteleződésben. Az elköteleződés első lépése, amikor a fiatal maga is felismeri azokat a politikai és társadalmi problémákat, amelyeket az adott szervezet – melynek tagja – hivatott orvosolni. A támogató környezeten túl az egyénnek lehetősége nyílik a szervezet keretein belül, a csoportos találkozások alkalmával ötleteinek megosztására, társadalmi szerepvállalásra – ezek mind központi elemei a civil elköteleződésnek. E felismerést követően a fiatalok azonosulnak a szervezet céljaival, és azokat beépítik személyes identitásukba. A szervezet segítségével igyekeznek változtatni szűkebb vagy tágabb környezetükön. A közösen végzett tevékenységek által – a társadalmi hasznon túl – az egyénben erősödik a társadalmi problémák megoldása iránti egyéni elköteleződés.

Katharina Eckstein, Peter Noack és Burkhard Gniewosz szintén a fiatalok politikai és állampolgári elköteleződésének alakulását vizsgálja, és az egyes háttérváltozók (nem és iskolatípus) mentén kialakuló különbségekre világít rá. A szerzők hangsúlyozzák, hogy a serdülőkor a politikai látásmód megjelenésének, kialakulásának és megerősödésének időszakasza. Kohorszvizsgálatuk eredményei azt mutatják, hogy a különböző szintű oktatási intézménybe járó diákoknak eltérő az állampolgári elköteleződésük. Idővel növekvő elköteleződés elsősorban a magasabb szintű oktatási intézményekben (gimnáziumban) járó diákoknál mutatható ki, míg az alacsonyabb szintű iskolák tanulói esetében nincs változás a politikai részvételi hajlandóságban. (Ugyanakkor csökkenés tapasztalható a politikai elköteleződés iránti pozitív attitűdökben.) A markáns nemi különbségeket kimutató szakirodalommal ellentétben (pl. a fiúk jóval inkább hajlandók belépni egy pártba) a szerzők nem találtak jelentős különbséget a fiúk és a lányok politika iránti elköteleződése között.

Daniela Marzana, Elena Marta és Maura Pozzi a politikai elköteleződésen túl az önkéntes elköteleződést is vizsgálják. Fogalomértelmezésükben az önkéntesség négy fő kritériuma a következő: (1) tervezett és tudatos tevékenység; (2) hosszú távú viselkedésforma; (3) anyagi ellenszolgáltatás nélküli, nem kötelező cselekvés; (4) szervezett keretek között folyó tevékenység. A szerzők a Penner-féle modellt tesztelik, mely szerint az önkéntességre közvetlenül négy tényező hat: demográfiai tényezők; személyes attitűdök; társadalmi/családi nyomás; illetve különböző aktivátorok. E négy tényező alapján tesznek különbséget elkötelezett és nem elkötelezett diákok között. Megállapításaik szerint a közösségtudat, a tanórán kívüli tevékenységekben szerzett tapasztalatok (serdülőkorban és gyermekkorban) inkább kimutathatók az önkéntesek körében, mint a kontrollcsoportnál, míg a politikailag aktív fiatalok között az önállóság, valamint az elköteleződés jele-

nik meg nagyobb súllyal. Az önkéntesekre a nagyobb vallásosság és társadalmi bizalom jellemző, míg a politikailag elhivatottaknál magasabb az elkötelezettség értéke, az önállóság, és gyakoribbak az állampolgári viselkedésformák.

Anne A. J. van Goethem és szerzőtársai, valamint Elisabetta Crocetti, Parissa Jahromi és Wim Meeus egyaránt azt vizsgálták, hogy miként változik az önkéntességre való hajlam és az önkéntesség iránti elköteleződés a serdülőkor előrehaladtával. Mindkét tanulmányban arra a következtetésre jutnak a szerzők, hogy minél idősebb az egyén, annál inkább elvállal önkéntes feladatokat, közben hatékonyabb is, összességében erősebb a törekvése arra, hogy hozzájáruljon a társadalom fejlődéséhez. Crocettiék tanulmányának egyik erőssége, hogy azon túl, hogy megvizsgálták, mekkora az önkéntesség valószínűsége, kitértek arra is, hogy az önkéntesek mennyire vonódnak be magába az önkéntes tevékenységbe, és mennyire érzik át annak társadalmi hasznát.

Mint ahogy korábban már említettük, a tanulmányok egy része – az egyéni hatáson túl – a társas közeg hatásával is foglalkozik. Ilyen kontextuális hatás például a szülői minta és a kortárs csoport szerepe. Christine Schmid tanulmányában a társadalmi biztonság – mint érték – szocializációjára fókuszált. Eredményei azt mutatják, hogy a megkérdezett fiatalok hasonló értékrenddel rendelkeznek, mint szüleik és barátaik. Többszörös regressziós analízis segítségével nemi különbségeket mutatott ki. Az autoriter szülői nevelés és a politikai események gyakori otthoni megvitatása pozitív kapcsolatban áll a fiúk társadalmi biztonságérzetével. A lány serdülő értékrendje inkább megegyezik a szülőkével, elsősorban az édesanyjával. A fiatalok értékrendje erős hasonlóságot mutat a barátokéval (a lányoknál kicsit nagyobb). A szülő-gyermek viszony minősége pozitív kapcsolatban áll a társadalmi biztonságérzettel.

A családi hatást tovább vizsgálva Laura Wray-Lake és Constance A. Flanagan a tár-

sadalmi bizalom kérdéskörét elemezte. Összevetve a serdülőkor elején, közepén és végén járó diákok társadalmi bizalmi attitűdjét, megállapították, hogy az a serdülőkor elején a legnagyobb, később csökken. Közös családi beszélgetésre gyakrabban kerül sor serdülőkorban, mint később. Közép serdülőkorban a fiúknak magasabb a társadalmi bizalomérzete, mint a lányoknak. A lány serdülők a család által közvetített értékek közül első helyen említették az együttérzést és az elővigyázatosságot (a lányos édesanyák mindkettőt jobban hangsúlyozzák nevelési gyakorlatuk során, mint a fiús édesanyák). Az adatok segítségével a szerzők azt is kimutatták, hogy az édesanyák érzéseiket sokkal gyakrabban megosztják lányaikkal, mint fiaikkal. A fiúk nagyobb társadalmi bizalma a szerzők szerint annak köszönhető, hogy kevesebb óvatosságra intő üzenetet kapnak otthon.

Elvira Cicognani és munkatársai tanulmányukban szintén a politikai érdeklődés és politikai részvétel mentén megmutatkozó nemi különbségeket hangsúlyozzák. A vizsgálat a fiú serdülők magasabb társadalmi részvételéről számolt be. A politikai tevékenységek terén és a szavazási hajlandóságban viszont a szerzők nem találtak nemi különbséget. Kimutatták viszont, hogy a serdülők politikai elköteleződésére és részvételére jelentős hatással van a szülők politikai részvétele (elsősorban a lányok körében), illetve a szülők társadalmi és civil részvétele (elsősorban a fiúk körében).

Rasa Erentaité és társai a médiának az állampolgári részvételre gyakorolt hatását vizs-

gálták, az önkéntes munkára és az állampolgári aktivitásra való hajlandóság szempontjából. Az adatok azt mutatják, hogy a médiában megjelenő hírek iránti érdeklődés, illetve a hírek másokkal való megvitatása a magasabb társadalmi elköteleződés prediktora lehet. Azok a fiatalok, akik eleve érdeklődést mutatnak a hírek és a társadalmi ügyek iránt, maguk kezdeményezik ezek megvitatását szüleikkel, barátaikkal. Azokban viszont, akiknek nincsenek ilyen belső motivációik, a közösségi hálón megjelenített hírek erősíthetik az érdeklődést a mindennapi élet történései iránt.

A tanulmányokból több konklúzió is levonható. Először is, a különböző (politikai, szabadidős vagy társadalmi problémákkal foglalkozó) szervezeteknek jelentős hatásuk van a fiatalok értékrendjének kialakulására, ezek állampolgárt formáló eszközként is leírhatók. Másrészt, elhamarkodott mindenfajta, a serdülők állampolgári részvételével kapcsolatos általános következtetés, jelentős különbségek mutathatók ki ugyanis az egyes háttérváltozók mentén (pl. nem, kor, iskolatípus). Harmadrészt, az állampolgári aktivitás vizsgálatakor nem lehet figyelmen kívül hagyni a kontextuális hatásokat: a serdülők viselkedésére – beleértve a civil magatartásformákat is – jelentős hatással van az a közeg, amelyben szocializálódnak. Kiemelkedik a család, a kortárscsoport és a média szerepe, az általuk közvetített mintákat és normákat a fiatalok beépítik saját értékrendjükbe, és később továbbadják saját gyerekeiknek.